

19.1. სავალუტო ოპერაციების არსი და კლასიფიკაცია

ვალუტა, უფრო სწორად, უცხოური ვალუტა, ჩვენი თანამედროვე ცხოვრების ჩვეულებრივი ყოფითი მოვლენა გახდა. გარდა საბანკო-საფინანსო და ექსპორტ-იმპორტით დაკავებული ბიზნესსექტორებისა, უცხოურ ვალუტასთან რიგით მოქალაქეებსაც მჭიდრო კავშირი აქვთ. ამის კარგი მაგალითია ინფორმაცია საქართველოში სწრაფი ფულადი გზავნილების სისტემებით განხორციელებული ტრანზაქციების შესახებ. 2012 წლის განმავლობაში საქართველოში მხოლოდ კომერციული ბანკებისა და მიკროსაფინანსო ორგანიზაციების მიერ განაღდებულ იქნა უცხოეთიდან გადმორიცხული 1,3 მლრდ აშშ დოლარის ეკვივალენტი უცხოური ვალუტა, ეს კი ქვეყნის მშპ-ის დაახლოებით 8,2%-ს შეადგენს. იმავე პერიოდში საქართველოდან უცხოეთში გადარიცხულმა თანხებმა 108 მლნ აშშ დოლარს გადააჭარბა.

კიდევ ერთი მაჩვენებელი, რომელიც მიუთითებს უცხოური ვალუტის დიდ მნიშვნელობაზე ქართულ ეკონომიკაში, არის კომერციულ ბანკებში განთავსებული დეპოზიტების დოლარიზაციის კოეფიციენტი, რომელიც საქართველოში ტრადიციულად მაღალია და მისმა დონემ 2013 წლის ბოლოსათვის 64%-ს აღწევდა. იმავე პერიოდისათვის უცხოურ ვალუტაში გაცემული კრედიტების წილი მთლიან საკრედიტო პორტფელში 63%-ზე მეტი იყო. ამასთან, ნიშანდობლივია, რომ ზემოაღნიშნულ მონაცემებში მოხსენიებულ უცხოურ ვალუტაში მოზიდულ დეპოზიტებში ძირითადი წილი დაახლოებით 80% აშშ დოლარზე მოდის, 17% – ევროზე, ხოლო 3% – სხვა ვალუტებზე.

უცხოური ვალუტა, ზოგადად, ესაა უცხოური ქვეყნის ფულადი ერთეული, სადაც იგი კანონიერი გადახდის საშუალებას წარმოადგენს. აღნიშნული ნიშნავს, რომ ნებისმიერი ქვეყნის ფულად ერთეულს შეიძლება ვუნდოთ უცხოური ვალუტა, როგორც კი ხდება მისი გამოყენება საერთაშორისო ეკონომიკურ ურთიერთობებში. აქედან გამომდინარე, **სავალუტო ოპერაცია**, ფართო გაგებით – ესაა ფულად-საკრედიტო ურთიერთობათა ერთობლიობა, რომელიც ცალიბდება სამეურნეო საქმიანობის ინტერნაციონალიზაციის შედეგად და მასში მონაწილეობს სხვა ქვეყნის ვალუტა, ხოლო ვინრო გაგებით ესაა გარიგება, რომელიც დაკავშირებულია უცხოური ვალუტის ყიდვა-გაყიდვასთან.

თუკი შევხედავთ კომერციული ბანკების სავალუტო ოპერაციას ფართო გაგებით, მათ შეიძლება მივაკუთვნოთ:

- 1) სპეციალური ნებართვების მიღება სავალუტო ოპერაციების წარმოებისათვის;
- 2) საკორესპონდენტო ურთიერთობების დამყარება უცხოური ვალუტით ოპერაციების საწარმოებლად;
- 3) კლიენტების სავალუტო ანგარიშების გახსნა და მომსახურება;
- 4) სავალუტო სახსრების მოზიდვა;
- 5) საქონლისა და მომსახურების ექსპორტ-იმპორტთან დაკავშირებული საერთაშორისო ანგარიშსწორება;
- 6) არასავაჭრო სავალუტო ოპერაციების წარმოება;
- 7) კრედიტების გაცემა უცხოურ ვალუტაში.

დავახასიათოთ თითოეული მათგანი:

1) სპეციალური ნებართვების მიღება სავალუტო ოპერაციების წარმოებისათვის გულისხმობს უფლებამოსილი ორგანოს მიერ (ცენტრალური ბანკი, ზოგიერთ ქვეყანაში – ფინანსთა სამინისტრო) იურიდიული თუ ფიზიკური პირებისათვის უცხოურ ვალუტაში ოპერაციების წარმოების უფლების მინიჭებას. საქართველოში საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ დამოუკიდებელი საბანკო სისტემის მშენებლობის პირველ წლებში, 1992 წლიდან სავალუტო ოპერაციების წარმოებაზე კომერციულ ბანკებისათვის ეროვნული ბანკისგან სავალუტო ოპერაციების სპეციალური ლიცენზიის მიღება იყო საჭირო. იმ დროისათვის განისაზღვრა სავალუტო ოპერაციების წარმოების ლიცენზიის სამი სახეობა:

- შიდა ლიცენზია კომერციულ ბანკს უცხოური ვალუტით ოპერაციების უფლებას აძლევდა საქართველოს რესპუბლიკის, აგრეთვე სამანეთო ზონაში შემავალი რესპუბლიკების ტერიტორიაზე. შიდა ლიცენზია გაიცემოდა იმ კომერციულ ბანკებზე, რომლებიც ფუნქციონირებდნენ არანაკლებ ერთი წლის განმავლობაში. შიდა ლიცენზიის მქონე კომერციულ ბანკებს შეეძლოთ შემდეგი ოპერაციების განხორციელება:
  - იურიდიული და ფიზიკური პირების სავალუტო ანგარიშების გახსნა და მომსახურება;
  - არასავაჭრო ოპერაციები;
  - სავაჭრო, ანუ ექსპორტ-იმპორტთან დაკავშირებული ოპერაციები;
  - უცხოური ვალუტის ყიდვა-გაყიდვის ოპერაციები შიდა ბაზარზე;
  - საკრედიტო ოპერაციები, რომლებიც დაკავშირებულია შიდა სავალუტო რესურსების მოზიდვასა და განთავსებასთან.
- **გენერალური ლიცენზია** უფლებას აძლევდა კომერციულ ბანკს, ეწარმოებინა ოპერაციები უცხოური ვალუტით, როგორც საქართველოსა და სამანეთო ზონაში შემავალი რესპუბლიკების ტერიტორიაზე, ასევე მათ საზღვრებს გარეთ. გენერალური ლიცენზიის მიღებისათვის კომერციულ ბანკს უნდა ჰქონოდა შიდა ლიცენზიით მუშაობის არანაკლებ ერთი წლის პრაქტიკა. გენერალური ლიცენზიის მქონე ბანკებს დამატებით შეეძლოთ შემდეგი სავალუტო ოპერაციების წარმოება:
  - უცხოეთის ქვეყნების ბანკებთან საკორესპონდენტო ურთიერთობები;
  - საკრედიტო ოპერაციები საერთაშორისო ფულად ბაზრებზე;
  - დეპოზიტური და კონვერსიული ოპერაციები საერთაშორისო ფულად ბაზარზე.
- **ერთჯერადი ლიცენზია**, რომელიც კომერციულ ბანკს აძლევდა კონკრეტული, ერთჯერადი საბანკო ოპერაციის განხორციელების უფლებას, კერძოდ:
  - უცხოელი აქციონერის მიერ კომერციული ბანკის სანესდებო ფონდში საპაიო შენატანის (აქციების ღირებულების) ანაზღაურება უცხოურ ვალუტაში;
  - უცხოური ვალუტის ყიდვა კომერციული ბანკის მიერ საბანკო ტექნიკისა და ტელეკომუნიკაციურ საშუალებათა შეძენის ან სარეზერვო საჭიროებისათვის;
  - სხვა ოპერაციები.

შიდა და გენერალური ლიცენზიის მქონე კომერციულ ბანკებს ეროვნული ბანკის მიერ ენიჭებოდათ ე. წ. „რწმუნებული ბანკის“ სტატუსი, რომლის ძალი-

თაც ეკისრებოდათ უცხოურ ვალუტაში თავიანთი კლიენტების ოპერაციებზე სავალუტო კონტროლის აგენტის ფუნქცია.

დღეისათვის საქართველოში მოქმედ ბანკებს არ სჭირდებათ სავალუტო ოპერაციების წარმოებისათვის სპეციალური ნებართვა. ეროვნული ბანკის მიერ გაცემული ერთიანი უნივერსალური ლიცენზია საბანკო ოპერაციების წარმოების შესახებ ავტომატურად გულისხმობს სავალუტო ოპერაციების წარმოების უფლებასაც, ვინაიდან „ეროვნული ბანკის მიერ გაცემული ლიცენზიის თანახმად, კომერციულ ბანკებს უფლება ეძლევათ აწარმოონ საბანკო ოპერაციები როგორც საქართველოს ტერიტორიაზე, ასევე მის ფარგლებს გარეთ“ [22].

ქართული საბანკო კანონმდებლობის მიხედვით, ფინანსური შუამავლის ფუნქცია სავალუტო ბაზარზე კომერციულ ბანკებს, მიკროსაფინანსო ორგანიზაციებსა და ვალუტის გადამცვლელ პუნქტებს აქვთ. ამასთან, ეროვნული ბანკი არასაბანკო ვალუტის გადამცვლელ პუნქტებზე მხოლოდ საკონვერსიო ოპერაციების ლიცენზიას გასცემს. გარდა ამისა, საქართველოს ეროვნული ბანკი ფლობს, ინახავს და მართავს საქართველოს საერთაშორისო რეზერვებს, რითაც უზრუნველყოფს ეროვნული ვალუტის სიმტკიცეს. ამასთან, ეროვნული ბანკი ახორციელებს სავალუტო კონტროლს საქართველოში და იგი პასუხისმგებელია კანონმდებლობის აღსრულებაზე ამ სფეროში.

ზოგიერთ პოსტსაბჭოთა ქვეყანაში ცენტრალური ბანკის მიერ დღესაც გაიცემა სხვადასხვა ლიცენზია, რომლებიც არეგულირებენ უფლებებს სავალუტო ოპერაციების წარმოებისას. მაგალითად, რუსეთის ფედერაციაში ცენტრობანკის მიერ კომერციულ ბანკებზე გაიცემა სამი ტიპის ლიცენზია: შიდა, გაფართოებული და გენერალური. რუსეთის ცენტრობანკის მიერ გაცემული შიდა ლიცენზია გულისხმობს კომერციული ბანკის უფლებას რუსეთის ფედერაციის ტერიტორიაზე შეზღუდული სავალუტო ოპერაციების წარმოების შესახებ, როგორებიცაა: უნაღდო ანგარიშსწორება უცხოურ ვალუტაში იურიდიული და ფიზიკური პირებისათვის, უცხოური მოქალაქეების რუბლის ანგარიშების წარმოება, ფიზიკური პირების სავალუტო მომსახურება (მათ შორის, ნაღდი ვალუტის ყიდვა-გაყიდვა). შიდა ლიცენზიის მქონე ბანკები ნებადართულ უნაღდო სავალუტო ოპერაციებს აწარმოებენ მხოლოდ გენერალური ლიცენზიის მქონე კომერციული ბანკების საკორესპონდენტო ანგარიშების მეშვეობით. ამასთან, ამ ბანკებს ეკრძალებათ სავალუტო ანაბრების მოზიდვა. გაფართოებული ლიცენზიის შემთხვევაში, შიდა ლიცენზიით ნებადართული ოპერაციების გარდა, კომერციულ ბანკებს უფლება ეძლევათ მიიღონ ანაბრები და ასევე გასცენ კრედიტები უცხოურ ვალუტაში. გარდა ამისა, ასეთ ბანკებს უფლება ეძლევათ, გახსნან პირდაპირი საკორესპონდენტო ანგარიშები მხოლოდ წინასწარ განსაზღვრულ უცხოურ ბანკებში და მათი მეშვეობით განახორციელონ ანგარიშსწორება. რაც შეეხება რუსეთის ცენტრობანკის მიერ გაცემულ სავალუტო ოპერაციების წარმოების გენერალურ ლიცენზიას, იგი კომერციულ ბანკებს უფლებას აძლევს დამოუკიდებლად აწარმოონ ყველა კანონიერი სავალუტო ოპერაცია როგორც ქვეყნის შიდა, ისე საერთაშორისო ბაზრებზე.

2) საკორესპონდენტო ურთიერთობების დამყარება უცხოური ვალუტით ოპერაციების საწარმოებლად აუცილებელია, რომ კომერციულმა ბანკმა შეძლოს როგორც საკუთარი, ისე კლიენტების მოთხოვნების დაკმაყოფილება.

22 „საბანკო დანესტრულელების ლიცენზირების წესები“, საქართველოს ეროვნული ბანკის ბრძანება №84, 1998 წლის 10 სექტემბერი.

ფილება, რათა განახორციელოს საერთაშორისო ოპერაციები. ბუნებრივია, გადანყვეტილება საკორესპონდენტო ურთიერთობების დამყარების შესახებ მიღებული უნდა იყოს მოთხოვნილებებიდან გამომდინარე, ანუ კომერციული ბანკი დამოუკიდებლად აკეთებს არჩევანს საკორესპონდენტო ურთიერთობების დასამყარებლად. განვლილი მასალიდან გვახსოვს, საერთაშორისო ანგარიშსწორებათა განსახორციელებლად კომერციულ ბანკებს შორის იხსნება ნოსტრო და ლორო ანგარიშები, როგორც ქვეყნის შიგნით, ის მის გარეთ.

3) კლიენტების სავალუტო ანგარიშების გახსნა და მომსახურება კომერციული ბანკების ყოველდღიური ტრადიციული საქმიანობის ატრიბუტია. გამომდინარე იქიდან, რომ ლარი არის გადახდის ერთადერთი კანონიერი საშუალება საქართველოს ტერიტორიაზე (გარდა თავისუფალი ინდუსტრიული ზონებისა და თავისუფალი ვაჭრობის პუნქტებისა), საქართველოს ეროვნული ბანკი განსაზღვრავს ქართული ბანკების მიერ რეზიდენტი და არარეზიდენტი ფიზიკური და იურიდიული პირებისათვის უცხოურ ვალუტაში საბანკო ანგარიშის გახსნის, სახეობების, დანიშნულების და ასევე უცხოურ ვალუტაში საბანკო ოპერაციების წარმოების წესს. კომერციული ბანკების მიერ მათ მომსახურებაში მყოფი კლიენტებისათვის ხდება ორი ტიპის სავალუტო ანგარიშის გახსნა:

- **ერთვალუტიანი საბანკო ანგარიში** – ანგარიში, რომელზეც აღრიცხულია ფულადი სახსრები ერთ კონკრეტულ ვალუტაში;
- **მულტისავალუტო საბანკო ანგარიში** – ანგარიში, რომელზეც აღრიცხულია ფულადი სახსრები რამდენიმე ვალუტაში ცალ-ცალკე და რომელიც რაოდენობრივად წარმოადგენს ერთ ანგარიშს.

ქართული კანონმდებლობით – პირს, რომელიც კომერციულ ბანკში ხსნის ნებისმიერ ანგარიშს უცხოურ ვალუტაში, ბანკი ვალდებულია გაუხსნას მიმდინარე ანგარიში ლარში, თუკი, რა თქმა უნდა, მას არ აქვს ასეთი ანგარიში იმავე ბანკში.

4) სავალუტო სახსრების მოზიდვა არის კომერციული ბანკების რესურსების ფორმირების აუცილებელი ელემენტი და მისი მასშტაბები დამოკიდებულია იმ მოთხოვნის მოცულობაზე, რომელიც აქვს ბანკს მათი განთავსების მიმართულებით. ბუნებრივია, კომერციული ბანკისათვის არარენტაბელურია მოიზიდოს სავალუტო სახსრები და ვერ შეძლოს მათი განთავსება, ანუ ეს იმას ნიშნავს, რომ საბანკო სექტორის მიერ სავალუტო სახსრების მოზიდვის მოცულობასა და ფასს განსაზღვრავს მოთხოვნა-მიწოდება სავალუტო რესურსებზე. კომერციული ბანკების მიერ კლიენტებისგან მოზიდული სავალუტო სახსრები აღირიცხება სხვადასხვა ანგარიშზე. ქართულ პრაქტიკაში გვაქვს შემდეგი ვარიანტები:

- **ვადიანი დეპოზიტი (ანაბარი)** – სადეპოზიტო (საანაბრო) ანგარიშზე წინასწარ განსაზღვრული ვადით განთავსებული ფულადი სახსრები, რომლებსაც ბანკი არიცხავს პროცენტს და რომელთა გატანა შესაძლებელია ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ ვადაში;
- **მოთხოვნამდე დეპოზიტი (ანაბარი)** – სადეპოზიტო (საანაბრო) ანგარიშზე განთავსებული ფულადი სახსრები, რომლებსაც ბანკი არიცხავს პროცენტს და რომელზეც თანხის შეტანა, ჩარიცხვა, გადარიცხვა და გატანა შესაძლებელია მოთხოვნისთანავე;

- **მიმდინარე ანგარიში** – საბანკო ანგარიში, რომლებზეც აღირიცხება პირის ფულადი სახსრები და რომელსაც განკარგავს კლიენტი გადახდების განსახორციელებლად ან სხვა მიზნით. აღნიშნული ტიპის ანგარიში მოიცავს საბარათე ანგარიშებსაც.

5) საქონლისა და მომსახურების ექსპორტ-იმპორტთან დაკავშირებული საერთაშორისო ანგარიშსწორება განპირობებულია კომერციული ბანკის კლიენტების ბიზნესსაქმიანობით. აღნიშნული მომსახურება ხორციელდება კომერციული ბანკების მიერ სხვადასხვა ანგარიშსწორების ფორმით, კერძოდ, როგორც ჩვეულებრივი ფულადი გადარიცხვებით, ისე დოკუმენტური ოპერაციებით – დოკუმენტური ინკასოთი და დოკუმენტური აკრედიტივით.

6) არასავაჭრო სავალუტო ოპერაციების წარმოება კომერციულმა ბანკმა შეიძლება განახორციელოს როგორც კლიენტების მოთხოვნით, ისე საკუთარი საჭიროებისათვის, ასევე სპეკულაციური ოპერაციებისათვის მოგების მიღების მიზნით. კომერციული ბანკების არასავაჭრო სავალუტო ოპერაციებში შედის:

- ნაღდი და უნაღდო უცხოური ვალუტის ყიდვა და გაყიდვა;
- უცხოური ბანკების სამგზავრო ჩეკების განაღდება;
- უცხოურ ვალუტაში საგადაამხდლო დოკუმენტების ყიდვა და გაყიდვა;
- პლასტიკური ბარათების ემისია და მომსახურება.

აღნიშნული ოპერაციები რაოდენობითა და მოცულობით უფრო ფართოა, ვიდრე ექსპორტ-იმპორტთან დაკავშირებული ანგარიშსწორების სახეობები. ესაა ე.წ. „მასობრივი“ და ყოველდღიური ოპერაციები, რომლებიც დღევანდელი ქართული ბანკების ფართოდ გავრცელებულ პრაქტიკას წარმოადგენენ.

საქართველოში უცხოური ვალუტის საკონვერსიო ოპერაციები (კონვერტაცია) ხორციელდება როგორც ვალუტის გადამცვლელი პუნქტების საშუალებით, ასევე ბანკებსა და მიკროსაფინანსო დაწესებულებებში. კონკრეტული ვალუტის ყიდვა-გაყიდვის კურსის დადგენა ხდება მასზე მოთხოვნა-მიწოდებისა და ქვეყნის სავალუტო ბაზარზე ჩამოყალიბებული კურსის გათვალისწინებით. როგორც წესი, შიდა ბაზარზე ლარის კურსი ყალიბდება აშშ დოლარის მიმართ, ხოლო სხვა ვალუტებისათვის გამოიყენება მსოფლიო ბაზარზე არსებული მიმდინარე კროს-კურსები. ეროვნული ბანკი არ აკონტროლებს ვალუტის გადამცვლელი პუნქტების მიერ დადგენილ სავალუტო კურსებს.

7) კრედიტების გაცემა უცხოურ ვალუტაში ასევე განპირობებულია ბაზრის მოთხოვნებით, კლიენტურის საჭიროებიდან გამომდინარე. ქართული ბანკებისათვის უცხოურ ვალუტაში კრედიტების გაცემა მათი მთავარი საქმიანობაა, ქართული საბანკო სისტემის საკრედიტო პორტფელის ორი მესამედი სწორედ უცხოურ ვალუტაშია ნომინირებული. შესაბამისად, ამ ოპერაციებიდან მიღებული შემოსავლები, სხვა სავალუტო ოპერაციებიდან მიღებულ შემოსავლებთან ერთად, შეადგენს კომერციული ბანკების მოგების ძირითად მაფორმირებელ ნაწილს.

საქართველოს ეროვნული ვალუტა ლარი, რომელმაც 1995 წლიდან შეცვალა დროებითი ფულადი ერთეული კუპონი, მიზნული იყო აშშ დოლარის კურსზე და ეს კავშირი გრძელდებოდა 1997 წლამდე. ამის მიზეზი გახლდათ ქვეყანაში მოქმედი ფიქსირებული გაცვლითი კურსის რეჟიმი. გაცვლითი კურსის მსგავსი

პოლიტიკის პირობებში ქვეყნის ვალუტა მიბმულია რომელიმე ქვეყნის ვალუტასთან ან ვალუტების კალათასთან. ლარის შემოღების დროს ფიქსირებული კურსის რეჟიმი აუცილებელი იყო, ვინაიდან ქვეყანაში არსებული მაღალი ინფლაციის პირობებში შესუსტებული იყო ეროვნული ვალუტისადმი ნდობა და გაცვლითი კურსის მიბმა უზრუნველყოფდა კურსის სტაბილურობის შენარჩუნებას (აშშ დოლარის გაცვლითი კურსის შესაბამისად) და ნდობის აღდგენას.

1997 წლიდან, როცა ლარმა მოიპოვა ქართულ ბაზარზე საკმარისი ნდობა, საქართველოში ამოქმედდა მართვადი მცურავი გაცვლითი კურსის რეჟიმი, რომლის პირობებში გაცვლითი კურსის განსაზღვრა ხდება საბაზრო ძალების გავლენით, ანუ მოთხოვნა-მიწოდების ურთიერთქმედებით.

სავალუტო კურსი არის ერთი ქვეყნის ფულადი ერთეული ფასი, გამოსახული სხვა ქვეყნის ფულად ერთეულში. სიმარტივისათვის სავალუტო კურსების აღსანიშნავად გამოიყენება სამასოიანი აბრევიატურები, რომლებიც აღნიშნავენ ვალუტისა და ვალუტის ემიტენტი ქვეყნის სახელებს. მაგალითად, GEL ნიშნავს Georgian Lari, USD – United States Dollar და ა. შ.

სავალუტო კურსი განისაზღვრება სავალუტო ბაზარზე ვალუტაზე მოთხოვნა-მიწოდების ურთიერთქმედებით. ასეთ საკურსო რეჟიმს მცურავი კურსი ეწოდება. სხვა ბაზრებისაგან განსხვავებით, სავალუტო ბაზარი მაქსიმალურად მიახლოებულია თავისუფალი კონკურენციის პირობებთან, რაც უფრო მიმზიდველს ხდის მას სპეკულაციური ვაჭრობის განსახორციელებლად. სხვადასხვა ქვეყანაში განსხვავებული საკურსო რეჟიმი არსებობს. ზოგი ქვეყნის ცენტრალური მარეგულირებელი ორგანო (მაგალითად, ჩინეთის ცენტრალური ბანკი) მიმართავს ფიქსირებული და მართვადი საკურსო რეჟიმების პრაქტიკას.

დღეისათვის საქართველოში მოქმედებს მცურავი გაცვლითი კურსის რეჟიმი, რომლის პირობებში გაცვლითი კურსი ხასიათდება მერყეობით მოკლევადიან პერიოდში, მაგრამ იმავდროულად, მოქნილობის გამო, იგი თამამობს შოკების შემწვ ფუნქციასაც და, შესაბამისად, სტაბილურია გრძელვადიან პერიოდში.

ჯერ კიდევ მაშინ, როცა ფულის ფუნქციას ასრულებდა ძვირფასი ლითონები (ოქრო და ვერცხლი), მათ წარმოშობას, ანუ რომელი ქვეყნის მიერ იყო გამოშვებული, არანაირი მნიშვნელობა არ ჰქონდა. მთავარი იყო მისი წონა და სინჯი (ხარისხი), ვინაიდან ოქროს ეროვნება არ აქვს. ქალაქის ფულის შემოღებამ ყველაფერი თავდაყირა დააყენა და საჭირო გახდა სხვადასხვა ქვეყნის ქალაქის ფულს შორის შესაბამისობის დადგენა. ერთი ვალუტის შესაბამისობა მეორე ვალუტასთან, ანუ მისი ფასის, კურსის დადგენა არის ვალუტების კოტირება. განასხვავებენ ორი ტიპის კოტირებას:

- **პირდაპირი კოტირება** – ესაა ეროვნული ვალუტით გამოხატული უცხოური ვალუტის ფასი, მაგალითად, USD/GEL – 1.66, ანუ 1 აშშ დოლარი = 1,66 ლარს. ეს კოტირების ყველაზე გასაგები მეთოდია, ვინაიდან ნებისმიერი ქვეყნის ვალუტის კურსის (ფასის) დადგენა უფრო ადვილია საკუთარ, კარგად ნაცნობ და „მშობლიურ“ ეროვნულ ვალუტასთან შედარებით. ჩვენს მაგალითში აშშ დოლარი იწოდება საბაზო ვალუტად, ხოლო ქართული ლარი – კოტირების ვალუტად. იგივე პრინციპი მოქმედებს ნებისმიერი ვალუტების შემთხვევაში;
- **ირიბი კოტირების** დროს ხდება პირდაპირი კოტირების სავალუტო წყვილების ადგილების გაცვლა, მაგალითად, GEL/USD – 0.60, ანუ 1 ლარი = 0,60 აშშ დოლარს.

აშშ დოლარის დომინირებული მდგომარეობა განაპირობებს იმას, რომ ნებისმიერი ვალუტის კურსის გასაგებად საბაზოდ აიღება სწორედ აშშ დოლარი. თუმცა, გამონაკლისია ევრო და ფუნტი სტერლინგი, რომლებთან მიმართებაშიც აშშ დოლარი კოტირების ვალუტად გვევლინება.

რაც შეეხება კომერციული ბანკების მიერ განხორციელებული სავალუტო ოპერაციების კლასიფიკაციას, იგი შეიძლება მოვახდინოთ სხვადასხვა ნიშნით. გამოვყოთ მათ შორის ძირითადები:

- 1) სავალუტო ოპერაციების სუბიექტების მიხედვით;
- 2) სავალუტო ბაზრის შუამავლების მიხედვით;
- 3) ფორმების მიხედვით;
- 4) შესრულების ვადების მიხედვით;
- 5) დანიშნულების მიხედვით;
- 6) ოპერაციის ხასიათის მიხედვით;
- 7) მასშტაბის მიხედვით;
- 8) ანგარიშსწორების ინსტრუმენტების მიხედვით;
- 9) გარიგების სახეობების მიხედვით.

მოკლედ დავახასიათოთ თითოეული მათგანი:

1) სავალუტო ოპერაციების სუბიექტების მიხედვით გვაქვს ორი ტიპის ოპერაცია, რომელთაც ახორციელებენ:

- რეზიდენტი და არარეზიდენტი ფიზიკური პირები;
- რეზიდენტი და არარეზიდენტი იურიდიული პირები.

2) სავალუტო ბაზრის შუამავლების მიხედვით გვაქვს ოთხი ტიპის სავალუტო ოპერაცია, რომელთაც ახორციელებენ:

- საქართველოს ეროვნული ბანკი;
- კომერციული ბანკები;
- ვალუტის გადამცვლელი პუნქტები;
- სხვა საფინანსო ინსტიტუტები.

საქართველოს ეროვნული ბანკი არის ქვეყანაში სავალუტო პოლიტიკის განმახორციელებელი და სავალუტო რეგულირების მთავარი ორგანო. ეროვნული ბანკი მართავს ქვეყნის სავალუტო რეზერვებს, განსაზღვრავს ქვეყანაში უცხოური ვალუტის მიმოქცევის წესებსა და რეგულაციებს და თვითონაც ახორციელებს სავალუტო ოპერაციებს, როგორც საკუთარი საქმიანობისათვის და როგორც მთავრობის ბანკირი.

3) ფორმების მიხედვით გვაქვს ორი ტიპის სავალუტო ოპერაცია:

- ნაღდი ფორმა;
- უნაღდო ფორმა.

ნაღდი სავალუტო ოპერაციები, როგორც წესი, დამახასიათებელია ფიზიკური პირების, ხოლო უნაღდო – იურიდიული პირების მომსახურებისათვის. თუმცა, ფიზიკური პირები აქტიურად იყენებენ უნაღდო ფორმასაც სავალუტო ოპერაციების წარმოებისას.

4) შესრულების ვადების მიხედვით გვაქვს შემდეგი სავალუტო ოპერაციები:

- მიმდინარე საკასო სავალუტო ოპერაციები;
- ვადიანი სავალუტო ოპერაციები.

პირველი მათგანი ხორციელდება ანმყოში, მათი მოთხოვნისთანავე, ხოლო მეორე ტიპის სავალუტო ოპერაციები – გარკვეული დროისა და პირობების შემდეგ. უფრო დეტალურად ამ საკითხებზე შემდეგ პარაგრაფებში იქნება საუბარი.

5) დანიშნულების მიხედვით შეიძლება გვექონდეს კომერციული ბანკის მიერ განხორციელებული ორი ტიპის სავალუტო ოპერაცია:

- კლიენტებისათვის განკუთვნილი;
- საკუთარი საჭიროებისათვის.

თავის მხრივ, კლიენტების საჭიროებისათვის განხორციელებული სავალუტო ოპერაცია შეიძლება იყოს როგორც სასაქონლო (დაკავშირებული ექსპორტ-იმპორტთან), ისე არასავაჭრო.

6) ოპერაციის ხასიათის მიხედვით გვაქვს:

- პასიური სავალუტო ოპერაციები;
- აქტიური სავალუტო ოპერაციები;
- საშუამავლო სავალუტო ოპერაციები.

პასიურ სავალუტო ოპერაციებს მიეკუთვნება მიმდინარე სავალუტო ანგარიშების გახსნა და მომსახურება, ვადიანი სადეპოზიტო ანგარიშების გახსნა და რესურსების მოზიდვა, სავალუტო სახსრების მოზიდვა სხვა წყაროებიდან. აქტიურ სავალუტო ოპერაციებში შედის კრედიტების გაცემა კლიენტებსა და ბანკებზე, რაც შეეხება საშუამავლო სავალუტო ოპერაციებს, მაგალითად, უცხოური ვალუტის ყიდვა-გაყიდვასთან დაკავშირებული ოპერაციები, ისინი შეიძლება იყოს თანმდევი პროცესი როგორც აქტიური, ისე პასიური ოპერაციებისა.

7) მასშტაბის მიხედვით გვაქვს ორი ტიპის ოპერაცია:

- მსხვილი სავალუტო ოპერაციები;
- მცირე სავალუტო ოპერაციები.

უმეტესწილად მსხვილი მოცულობით სავალუტო ოპერაციები დამახასიათებელია იურიდიული პირების მომსახურებასთან უნაღდო ფორმით. მცირე მოცულობით ოპერაციები კი, როგორც წესი, მოდის ფიზიკური პირების მომსახურებაზე ნაღდი ფორმით.

8) ანგარიშსწორების ინსტრუმენტების მიხედვით გვაქვს ორი ტიპის სავალუტო ოპერაცია:

- დოკუმენტური ოპერაციები;
- საბანკო გადარიცხვები.

დოკუმენტურ ოპერაციებში შედის დოკუმენტური აკრედიტივი, დოკუმენტური ინკასო და გარანტიები.

9) გარიგების სახეობების მიხედვით გვაქვს:

- სპოტ ოპერაციები;
- ვადიანი სავალუტო გარიგებები;
- სვოპ ოპერაციები.

ამ კლასიფიკაციით სავალუტო გარიგებების სახეობები მეტად მნიშვნელოვანია და მათ დახასიათებას, სხვა მნიშვნელოვან მომენტებთან ერთად, ცალკე პარაგრაფი მიეძღვნება.